

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Πρόλογος για την ελληνική έκδοση	13
<i>Στάμος Παπαστάμου</i>	
Πρόλογος	17
<i>Robin Martin & Miles Hewstone</i>	

ΠΡΩΤΟ ΜΕΡΟΣ

Εισαγωγή

1. Εισαγωγή: θεωρία και έρευνα για τη μειονοτική επιρροή 23
Robin Martin & Miles Hewstone

ΔΕΥΤΕΡΟ ΜΕΡΟΣ

Διαδικασίες και θεωρητικά ζητήματα

2. Η πολυπλοκότητα των διαδικασιών της πλειονοτικής και της μειονοτικής επιρροής 51
Alain Quiamzade, Gabriel Mugny, Juan Manuel Falomir-Pichastor & Fabrizio Butera
3. Πλειοψηφική και μειονοτική επιρροή στη διαμόρφωση και αλλαγή της στάσης: πλαίσιο/κατηγοριοποίηση – η θεωρία του συμβολαίου επιείκειας 101
William D. Crano
4. Η έννοια-κλειδί της συναίνεσης: προς μια οικονομική εξήγηση της πλειοψηφικής και μειονοτικής επιρροής 139
Hans-Peter Erb & Gerd Bohner

5. Πολλαπλοί ρόλοι για τις μειονοτικές πηγές
στην πειθώ και στην αντίσταση 177
Zakary L. Tormala, Richard E. Petty & Victoria L. DeSensi

ΤΡΙΤΟ ΜΕΡΟΣ

Παράγοντες που επιδρούν στην πλειοψηφική και μειονοτική επιρροή

6. Αμφιθυμία και κοινωνική επιρροή 221
Angelica Mucchi-Faina
7. Ο αντίκτυπος της συναίνεσης της πηγής
στην πλειοψηφική και μειοψηφική επιρροή 247
Antonis Gardikiotis, Robin Martin & Miles Hewstone
8. Συνέπειες της αλλαγής των στάσεων
από την πλειοψηφική και μειονοτική επιρροή 279
Robin Martin, Miles Hewstone & Pearl Y. Martin
9. Πλειοψηφική και μειονοτική επιρροή και επεξεργασία
των πληροφοριών: μια θεωρητική και μεθοδολογική
ανάλυση 319
Wolfgang Stroebe

ΤΕΤΑΡΤΟ ΜΕΡΟΣ

Δυναμική αλληλεπίδραση πλειοψηφικών και μειονοτικών παρατάξεων

10. Οι νεοεισερχόμενοι ως φορείς αλλαγής:
μειονοτική επιρροή στις ομάδες έργου 363
John M. Levine & Hoon-Seok Choi
11. Άμεση και έμμεση μειονοτική επιρροή στις ομάδες 418
Christine M. Smith & R. Scott Tindale
12. Η δυναμική της αλλαγής: η μειονοτική επιρροή
κάνει τον κόσμο να γυρίζει 451
Radmila Prislin

13. Η κοινωνική δομή και στις δύο πλευρές ενός ζητήματος:
 πώς οι κοντινοί και μακρινοί δεσμοί αλληλεπιδρούν
 με τις μειονοτικές και πλειοψηφικές θέσεις για
 να επιδράσουν στην επιρροή των ομάδων εργασίας 493
Federico Aime & Linn Van Dyne
14. Διαφωνία εντός και μεταξύ των διαφόρων ομάδων
 στους οργανισμούς: μαθήματα ενδυνάμωσης της ομάδας
 και οργανωσιακής καινοτομίας 538
Andreas W. Richter, Claudia A. Sacramento & Michael A. West

ΤΕΤΑΡΤΟ ΜΕΡΟΣ

Επίλογος

5. Μειονοτική επιρροή: από τις ομάδες στις στάσεις
 και αντίστροφα 573
Robin Martin & Miles Hewstone

ΠΡΟΛΟΓΟΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ

Όλα ξεκίνησαν στον απόηχο του Μάη του '68 στο Παρίσι, όταν ο Serge Moscovici και ο Claude Faucheux (1969) φώτισαν διαφορετικά την παγιωμένη μέχρι τότε εξήγηση των πειραματικών δεδομένων του Solomon Asch (1952) πάνω στην κοινωνική συμμόρφωση. Εισάγοντας στην ερμηνεία τους για πρώτη φορά το αυτονόητο της ιδεολογικής ενάργειας, της επιστημολογικής εγρήγορης και της κοινωνιακής ένταξης και λειτουργίας των «αφελών υποκειμένων» (όπως αποκαλούνταν τότε οι σημερινοί «συμμετέχοντες» στα πειράματα κοινωνικής ψυχολογίας), οι δύο αυτοί ερευνητές κατέδειξαν με αριστοτεχνικό τρόπο πώς το «δίκαιο των πολλών» μπορεί να συγκροτήσει εν κατακλείδι μια καινοτόμο ιδέα ή, πιο απλά, πώς μια πλειοψηφία μπορεί στην πραγματικότητα να αποτελέσει την πηγή μιας μειονοτικής επιρροής.

Όλα ξεκίνησαν δηλαδή όταν για πρώτη φορά στην εργογραφία της κοινωνικής ψυχολογίας κατέστη επιστημολογικά ορατό το ψευδεπίγραφο της ιδεολογικής ουδετερότητας και της κοινωνιογνωστικής απάθειας της πειραματικής πραγματικότητας, έτσι όπως αυτή οικοδομείται μέσω των θεωρητικών αναφορών και των μεθοδολογικών επιλογών του ερευνητή.

Έκτοτε χύθηκε πολύ μελάνι, γέμισαν πολλές σελίδες και καταγράφηκαν πάμπολλες δράσεις και αντιδράσεις συμμετεχόντων, οι οποίοι, εγκαλούμενοι ως δέκτες δυνητικών μηνυμάτων επιρροής, λειτούργησαν -ενσυνειδήτως ή μη- ως κοινωνικά υποκείμενα, γράφοντας κατ' αυτό τον τρόπο, από κοινού με τους ερευνητές του χώρου, το επιστημολογικό και θεωρητικό χρονικό μιας πρωτοφανούς διαδικασίας μειονοτικής επιρροής.

Την εξέλιξη –και την προσωρινή κατάληξη– αυτής ακριβώς της διαδικασίας μειονοτικής επιρροής εξιστορούν τα 14 κείμενα που φιλοξενούνται στον παρόντα τόμο, αποτέλεσμα μιας διεθνούς συνάντησης στις αρχές της νέας χιλιετηρίδας των περισσότερων ερευνητών που τα τελευταία χρόνια ασχολήθηκαν με το συγκεκριμένο ερευνητικό αντικείμενο.

Εξιστορούν πώς, μετά τις πρώτες έρευνες του Moscovici και των συνεργατών του που εδραίωσαν πειραματικά τη δυνατότητα αποτελεσματικής διάδοσης καινοτόμων ιδεών από κάποιες ενεργές μειονότητες –μέσω της συγχρονικά και διαχρονικά συνεκτικής υποστήριξης των συγκρουσιακών τους απόψεων– δημιουργήθηκε πληθώρα πειραματικών δεδομένων και θεωρητικών επεξεργασιών που άλλοτε επέκτειναν την επιστημολογική και θεωρητική εμβέλεια του πρωτογενούς «γενετικού» μοντέλου επιρροής, άλλοτε παρήγαγαν αντιφατικά αποτελέσματα τα οποία έθεταν εν αμφιβόλω τη μεθοδολογική καθαρότητα της «ορθόδοξης» μειονοτικής εργογραφίας, άλλοτε, πάλι, πρότειναν εναλλακτικές θεωρητικές ερμηνείες των κλασικών πειραματικών δεδομένων ανάγοντάς τα σε «ευρύτερους» όσο και «αποδραματοποιημένους» γνωστικούς μηχανισμούς, και άλλοτε, τέλος, αναπαρήγαγαν την κοινωνιογνωστική ιδιαιτερότητα των φαινομένων μειονοτικής επιρροής είτε χωρίς να την αναγνωρίζουν ως τέτοια είτε χωρίς να δύνανται ή να θέλουν να αντιληφθούν το εργογραφικό παρελθόν της.

Δεν είναι προφανώς εδώ ο χώρος μιας λεπτομερούς παρουσίασης των λόγων για τους οποίους όλα αυτά τα χρόνια οι θεωρίες της μειονοτικής επιρροής γενικότερα (1976) και της ιδεολογικής μεταστροφής ειδικότερα (1980) του Serge Moscovici έγιναν αντικείμενο μιας πρωτοφανούς επιστημολογικής περιπλάνησης και παραπλάνησης. Ούτε είναι φυσικά ο χώρος εδώ μιας εξίσου ενδελεχούς εξιστόρησης του τρόπου με τον οποίο οι *περι-* και *παρα-*πλανήσεις αυτές κατέστησαν δυνατές¹. Θα άξιζε ωστόσο τον κόπο ο ενήμερος αναγνώστης να επιχειρήσει κάποια στιγμή να «ξαναδιαβάσει» όλα

1. Προτίθεμαι να το κάνω αυτό σύντομα σε ένα κείμενο που συνεχίζει εν μέρει τον προβληματισμό πάνω στους υπεύθυνους κοινωνιοψυχολογικούς μηχανισμούς για τη μειονοτική επιρροή από εκεί όπου σταματά ο παρών τόμος.

όσα διαδραματίστηκαν εντός και εκτός εργαστηρίου πάνω στη μειονοτική επιρροή, καθώς και όλα όσα γράφτηκαν σχετικά με αυτήν, από μια διαφορετική σκοπιά. Όχι δηλαδή σαν να παρακολουθεί την επιστημολογική τροχιά ενός θεωρητικού οικοδομήματος, αλλά σαν να διαβάζει το μετα-γνωσιακό χρονικό μιας απόπειρας μειονοτικής επιρροής στον επιστημο-χώρο².

Είμαι σίγουρος ότι το παρόν σύγγραμμα δίνει την ευκαιρία σε κάθε υποψιασμένο και τολμηρό αναγνώστη να ανταποκριθεί σ' αυτή την πρόσκληση και να διαβάσει τις πυκνογραμμένες σελίδες του με τον τρόπο αυτό. Και αν του φανεί ότι τελικά η εξέλιξη αυτών των θεωριών συγκροτεί το χρονικό μιας *αποτυχημένης* διαδικασίας μειονοτικής επιρροής: (α) επειδή η κοινωνιακή διάσταση και ευαισθησία που αρχικά εισήγαγε και επέδειξε, αντίστοιχα, ο Serge Moscovici οικοδομώντας το γενετικό μοντέλο επιρροής ξεθώριασαν με την πάροδο του χρόνου· και (β) επειδή η προσέγγιση του συγκρουσιακού χαρακτήρα της μειονοτικής επιρροής –που εξ αρχής θεωρήθηκε πως αποτελούσε την ιδιαιτερότητα-μοναδικότητα της αντίστοιχης κοινωνιοψυχολογικής διαδικασίας ως κεντρική κινητήρια δύναμη ενεργοποίησής της με όρους επικύρωσης του (συγκρουσιακού) μειονοτικού περιεχομένου και αποσύνδεσης του μηνύματος από την πηγή του– βρήκε το υποκατάστατό της στην αποστεωμένη μεθοδολογικού προσανατολισμού ενασχόληση με την ποσοτική αυξομείωση των εμπλεκόμενων γνωστικών επεξεργασιών του μηνύματος από τον δέκτη με όρους κεντρικής και περιφερεια-

2. Υπενθυμίζουμε εδώ τις εξαιρετικά ενδιαφέρουσες εργασίες του Gerard Lemaire πάνω στην κοινωνική διαφοροποίηση, η οποία, επιδιώκοντας τη μη συγκρισιμότητα των κοινωνικά υποβαθμισμένων κοινωνικών δραστών, οδηγεί κατά κανόνα στην κατάργηση των καθιερωμένων και κυρίαρχων κανόνων και στην αντικατάστασή τους από καινούριους. Βλ. G. Lemaire (1974). Social differentiation and social originality. *European Journal of Social Psychology*, 4(1), 17-52. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τα λεγόμενά μας παρουσιάζουν φυσικά οι εργασίες που αφορούν την κοινωνική διαφοροποίηση, έτσι όπως αυτή ενεργοποιείται εντός των πλαισίων της επιστημονικής κοινότητας και αποτελεί έναν από τους βασικούς διακινητές της (επιστημονικής) καινοτομίας. Βλ. G. Lemaire, G. Darmon & S. El Nemer (1982). *Noopolis: Les laboratoires de recherche fondamentale: de l'atelier à l'usine*. Paris: Éditions de CNRS.

κής οδού πειθούς, ας κάνει λίγη υπομονή: νέα πειραματικά δεδομένα και ακόμα πιο πρόσφατες θεωρητικές επεξεργασίες τους έρχονται να διαψεύσουν την ομολογουμένως απαισιόδοξη αυτή ανάγνωση της συγκεκριμένης επιστημολογικής πραγματικότητας.

Αυτό τουλάχιστον μοιάζει να προκύπτει από τις εργασίες της διεθνούς συνάντησης που έγινε το καλοκαίρι του 2012 στο Ευρωπαϊκό Πολιτιστικό Κέντρο Δελφών με τίτλο *Οι κοινωνιακές σημασίες της μειονοτικής επιρροής*. Πράγματι, μεταξύ των άλλων πορισμάτων φάνηκε πως στη λειτουργία του κοινωνικού υποκειμένου, ως δυνητικού δέκτη κοινωνικής επιρροής, δεν παρεμβαίνει καθοριστικά μόνο ο τρόπος με τον οποίο γίνεται σε γνωσιακό επίπεδο η επεξεργασία μηνύματος και πηγής, αλλά επίσης –αν όχι κυρίως– οι κοινωνικές αναπαραστάσεις που ενεργοποιούνται, οικοδομούνται και μοιράζονται τόσο γι' αυτούς τους τρόπους επεξεργασίας όσο και για τα ίδια τα φαινόμενα κοινωνικής επιρροής... Φάνηκε, με άλλα λόγια, για άλλη μια φορά, ότι η πληρέστερη κατανόηση της πολυσύνθετης και φευγαλέας πραγματικότητας των φαινομένων κοινωνικής επιρροής δεν θα καταστεί δυνατή παρά μόνο μέσα από τη διαλεκτική αντιπαράθεση της κοινωνικής νόησης με την κοινωνική σκέψη, οι οποίες, αντιθετικές μεταξύ τους όσο και συμπληρωματικές η μια με την άλλη, αποτελούν αναπόσπαστο κομμάτι του κοινωνιογνωστικού πεδίου του κοινωνικού υποκειμένου.

Στάμος Παπαστάμου
Παλαιοκερασιά,
Νοέμβριος 2012